

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2023. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.2>

УДК 336.7

С. В. Бардаш,

д. е. н., професор, професор кафедри готельно-ресторанної справи та туризму, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5711-5229>

**РОЛЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

S. Bardash,

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Hotel-Restaurant and Tourism Business,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

**THE ROLE OF FINANCIAL CONTROL IN ENSURING THE FINANCIAL
STABILITY OF ENTERPRISES UNDER THE CONDITIONS OF
MARTIAL LAW**

Актуальність теми дослідження обумовлена суттєвим, потенційно середньостроковим погіршенням умов ведення бізнесу вітчизняними суб'єктами господарювання: зменшенням сировинного ринку, зменшенням попиту на готову продукції (товари, послуги), зниженням рівня прибутковості бізнесу, обмеженням самофінансування розвитку та

можливості залучення відносно дешевих кредитних ресурсів. Означена ситуація спровокована активною фазою воєнної агресії РФ. Протистояти вкрай негативному впливу та вибудовувати дорожню карту відродження вітчизняного бізнесу можна завдяки поглибленню досліджень з пошуку дієвого алгоритму забезпечення фінансової стабільності підприємств. Метою статті є дослідження економічної сутності фінансової стабільності підприємства та пошук інструментів її оцінки. Методологічною основою дослідження є: діалектичний метод пізнання сутності фінансової стабільності та фінансової стійкості; загальнонаукові методи (аналіз, абстрагування, синтез, узагальнення) як основа критичної оцінки системи теоретичних знань та формування належних підстав для формулювання уточненої дефініції «фінансова стабільність підприємства» та визначення теоретичних основ та методичних підходів щодо проведення фінансового внутрішнього контролю кругообороту капіталу підприємства. В статті досліджені сутність та відмінності понять «фінансова стабільність» та «фінансова стійкість». Доведена безпідставність розгляду фінансової стійкості підприємства на основі оцінки його фінансового стану та подальшого ототожнення фінансової стабільності та фінансової стійкості підприємства. Встановлено, що фінансова стабільність як динамічна характеристика, що характеризує здатність суб'єкта господарювання забезпечувати постійний, безперервний, ефективний розвиток, спираючись на сформований рівень фінансової стійкості має бути об'єктом управління, ефективність якого може бути досягнута завдяки проведенню фінансового внутрішнього контролю кругообороту капіталу. Практичне значення дослідження полягає у визначенні інструментарію, що дозволить здійснювати як оперативний, так і ретроспективний фінансовий контроль кругообороту капіталу та у подальшому визначати систему індикаторів визначення фінансової стійкості та розробки системи заходів забезпечення фінансової стабільності підприємства.

The research is relevant due to the significant, potentially medium-term deterioration of the conditions of doing business by domestic business entities: a decrease in the raw material market, a decrease in demand for finished products (goods, services), a decrease in the level of business profitability, a limitation of self-financing of development and the possibility of attracting relatively cheap credit resources. The indicated situation was provoked by the active phase of military aggression of the Russian Federation. It is possible to resist the extremely negative influence and build a road map for the revival of domestic business thanks to the deepening of research on the search for an effective algorithm for ensuring the financial stability of enterprises. The purpose of the article is to study the economic essence of the enterprise's financial stability and search for tools for its assessment. The methodological basis of the research is: a dialectical method of studying the essence of financial stability and financial sustainability; general scientific methods (analysis, abstraction, synthesis, generalization) as a basis for critical evaluation of the system of theoretical knowledge and the formation of proper grounds for the formulation of a refined definition of "financial stability of the enterprise" and the determination of theoretical foundations and methodical approaches for conducting financial internal control of the enterprise's capital turnover. The article examines the essence and differences of the concepts of "financial stability" and "financial soundness". The groundlessness of considering the enterprise's financial soundness based on the assessment of its financial condition and the subsequent identification of financial stability and financial soundness of the enterprise has been proven. It was established that financial stability as a dynamic characteristic that characterizes the ability of a business entity to ensure constant, uninterrupted, effective development, based on the established level of financial soundness, should be an object of management, the effectiveness of which can be achieved thanks to the implementation of financial internal control of capital circulation. The practical significance of the study is to determine the tools that will allow both operational and retrospective financial

control of the capital turnover and further determine the system of indicators for determining financial soundness and developing a system of measures to ensure the enterprise's financial stability.

Ключові слова: *фінансова стабільність, фінансова стійкість, фінансовий стан, фінансовий контроль, кругооборот капіталу*

Keywords: *financial stability, financial soundness, financial condition, financial control, capital turnover*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах активної фази військової агресії РФ проти незалежної України питання фінансової стабільності вітчизняного бізнесу набуває неабиякої актуальності. Сучасні наукові розробки та практичні рекомендації скеровані на пошук фінансових коефіцієнтів та визначення методики їх розрахунку, окрім цього пропонується низка заходів з управління фінансовою стійкістю. Критичний аналіз існуючих пропозицій доводить нагальну необхідність подальших досліджень в означеному напрямку, адже існуючі критерії фінансового аналізу в умовах війни та очікуваної економічної рецесії втрачають свою актуальність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблем ідентифікації фінансової стійкості бізнес-одиниць набули активного вивчення з перших днів незалежності України, розвитку підприємницької ініціативи, збільшення суб'єктів господарювання приватної форми власності та пошуку алгоритмів тривалого виживання в умовах невизначеності. Серед перших дослідників визначеної проблематики видатні вітчизняні вчені: М. Болюх, П. Буряк, І. Житна, В. Івахненко, В. Іващенко, І. Лазарішина, Л. Лахтіонова, Є. Мних, П. Попович, М. Римар, В. Савчук, І. Фаріон, Ю. Цал-Цалко, М. Шеремета, С. Шкарабан, М. Яцків.

Пошук розв'язку проблеми триває й донині, про що свідчать публікації М. Білик, А. Василенко, Л. Костирко, С. Мошенського, О. Олійник, А. Поддєрьогіна, О. Терещенка та ін.

Вивчення останніх публікацій свідчить, що остаточно не розв'язана проблема тлумачення понять «фінансова стабільність», «фінансова стійкість» [1]. Авторами дослідження [1] визначено, що фінансова стійкість розглядається: 1) як стан підприємства або ресурсів; 2) як рівновага або здатність повертатись до неї; 3) як здатність підприємства (системи); 4) як комплекс складників. Це дозволило сформулювати власну дефініцію, зміст якої, на нашу думку, остаточно не знімає усіх питань, а певною мірою синтезує існуючі погляди на розв'язання проблеми. В останніх дослідженнях фінансова стійкість (стабільність) розглядається як:

- здатність підприємства формувати фінансові ресурси таким чином, щоб забезпечити можливість постійної рівномірної основної діяльності, з урахуванням всіх ризиків та змін зовнішнього середовища [2];

- здатність суб'єкта господарювання розвиватися та функціонувати, забезпечувати фінансову незалежність та зберігати рівновагу своїх пасивів та активів, що гарантує інвестиційну привабливість та платоспроможність підприємства [3];

- комплексне поняття, в якому відображається стабільний фінансовий стан підприємства, за якого ефективно формуються, розподіляються та використовуються фінансові ресурси, забезпечуються фінансова автономія, платоспроможність, дохідність та рентабельність, розвиток діяльності на поточний та майбутній періоди [1];

- здатність підприємства здійснювати основну й інші види діяльності безперебійно, не зважаючи на ризики й зміни в середовищі бізнесу, які можуть відбуватися в процесі господарської діяльності підприємства [4].

Вартої уваги є пропозиції щодо визначення основних етапів управління фінансовою стійкістю підприємства [2]. Високо оцінюючи результати

одержаних досліджень варто визнати, що проблема залишається остаточно не розв'язаною.

За результатами вивчення думок авторів останніх публікацій слід визнати відсутність більш-менш узгодженої думки щодо сутності фінансової стійкості, зміщення акцентів на її аналітичну оцінку та ігнорування контролю як функції управління фінансовою стійкістю.

Метою статті є дослідження економічної сутності фінансової стабільності підприємства та пошук інструментів її оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даний час серед фахівців з фінансів фінансового менеджменту, економічного аналізу, аналізу діяльності підприємств, фінансового аналізу у питаннях оцінки фінансової діяльності суб'єктів господарювання та перспектив її розвитку спостерігається ототожнення понять «фінансова стійкість», «фінансовий стан», «фінансова стабільність» [1, 2, 3,4].

Переважна більшість дослідників вважає, що більш доречним є термін «фінансова стійкість», розкриваючи економічну сутність поняття через оцінку фінансового стану суб'єкта господарювання, однак така позиція, на нашу думку, є непереконливою. Зокрема, показовим з даного питання є окремі думки Є. Мниха, який вважає, що головною метою ефективного функціонування підприємства в умовах невизначеності є стійкість його економіки, - господарської системи та її відносин з іншими економічними агентами. На думку Є. Мниха: «Для кожного суб'єкта господарювання є внутрішня, фінансова та загальна стійкість. ... Фінансова стійкість досягається за стабільного перевищення доходів над витратами, вільного маневрування грошовими коштами за стійкого економічного зростання. (С. 532). ... Фінансова стійкість визначається раціональною забезпеченістю потреб будь-якого об'єкта фінансовими ресурсами для ефективної діяльності в ринкових умовах» [5, с. 532-533]. Однак, виділяючи типи фінансової стійкості підприємства Є.В. Мних фактично виділяє різні типи фінансового стану. Це також прослідковується за тим, що абсолютні та відносні

показники фінансової звітності, запропоновані Є.В. Мнихом, розраховуються на підставі фінансового звіту 1 «Звіт про фінансовий стан». Отже спостерігається певна невідповідність між сутністю поняття «фінансова стійкість» та інформаційними забезпеченням практичного оцінки фінансової стійкості.

На наше переконання проведення наукової дискусії щодо розгляду відмінностей у визначенні поняття «фінансовий стан підприємства» є недоречним, адже розкриття як поняття «фінансова стабільність підприємства», так і поняття «фінансова стійкість підприємства» через поняття фінансового стану підприємства є фрагментарним.

Наразі вважаємо за доцільне звернути увагу на безпідставність ототожнення фінансової стабільності та фінансової стійкості, адже, як зазначається у публікації [1] фінансову стійкість розглядають, як: 1) як стан підприємства або ресурсів; 2) як рівновага або здатність повертатись до неї; 3) як здатність підприємства (системи); 4) як комплекс складників. Така поліморфність поглядів свідчить, що поняття «фінансова стійкість» є неусталеним, а отже, можливо, хибним в ідентифікації динамічної характеристики підприємства.

Аналіз окремих публікацій [6, 7] надає достатніх підстав для формулювання позиції щодо доцільності застосування понять «фінансова стабільність» та «фінансова сталість», зокрема:

- стійкість відображає здатність суб'єкта господарювання у динамічних умовах ринкового середовища витримувати непередбачені втрати й забезпечує досягнення тактичних і стратегічних цілей;
- стабільність – це стан, за якого економічна система суб'єкта господарювання та всі її складники протидіють впливу економічних коливань, зовнішніх та внутрішніх господарських ризиків, забезпечується коректне виконання функцій та зберігаються динамічні властивості;
- фінансова стійкість та стабільність суб'єкта господарювання визначаються з урахуванням фактору часу, де зазвичай врахування

відповідних часових інтервалів для визначення фінансової стабільності є значно більшими, ніж для визначення фінансової стійкості;

- розуміння фінансової стабільності, зокрема з погляду врахування грошових потоків та фактору часу щодо функціонування суб'єкта господарювання, є ширшим, ніж розуміння фінансової стійкості.

Відповідно, під фінансовою стабільністю підприємства слід розуміти динамічну характеристику, яка характеризує здатність суб'єкта господарювання забезпечувати постійний, безперервний, ефективний розвиток, спираючись на сформований рівень фінансової стійкості.

Одним з можливих варіантів визначення фінансової стабільності підприємства в умовах невизначеності слід вважати здатність реалізації підприємством стратегії економічного розвитку завдяки ефективному управлінню кругооборотом капіталу підприємства на підставі проведеного фінансового внутрішнього контролю. Це сприятиме забезпеченню постійного, безперервного та ефективного розвитку підприємства.

Капітал як об'єкт контролю досліджувало багато науковців, зокрема: Н. Виговська [8], О. Попов та інші [9], Р. Костирко [10], Л. Дікань та інші [11], Т. Бутинець [12], А. Будко та інші [13], однак у їхніх працях контроль капіталу розглянуто як функцію управління загалом або як контроль економічного потенціалу підприємства. Інші автори, зокрема І. Поліщук [14], М. Белоусов [15], розглядають контрольні процедури лише щодо формування власного капіталу підприємства.

Щодо ідентифікації капіталу як об'єкту фінансового внутрішнього контролю також існують розбіжності. Ознайомлення з працями видатного українського вченого І. Бланка, присвячених у т.ч. фінансовому менеджменту [16, 17] надало підстав дійти висновку, що на думку І. Бланка, об'єктом фінансового контролю є всі управлінські рішення у сфері фінансової діяльності [17, с. 65]. Автор згаданої праці поряд з питаннями фінансового контролю також розглядає питання фінансового контролінгу, об'єктом якого визначає «управлінські рішення щодо основних аспектів фінансової

діяльності підприємства [17, с. 68]. Під фінансовим контролінгом І. Бланк розуміє регуляторну систему, що «скеровує і координує взаємозв'язки між формуванням інформаційної бази, фінансовим аналізом, фінансовим плануванням і внутрішнім фінансовим контролем ...» [17, с. 66]. Дана думка І. Бланка є важливою для даного дослідження з тих позицій, що об'єкт фінансового контролю тотожний об'єкту фінансового контролінгу, однак, поряд з тим, фінансовий внутрішній контроль є лише складовою фінансового контролінгу, у складі якого окремо виділяється фінансовий аналіз.

Щодо визнання об'єктом фінансового внутрішнього контролю управлінських рішень у сфері фінансової діяльності вважаємо за доцільне зазначити, що з цим можна погодитися з певним застереженням. На нашу думку, контролювати управлінські рішення можна або за допомогою документів, в яких вони зафіксовані, або завдяки контролю результатів їх реалізації. Відображенням фінансових управлінських рішень є кількісне відображення операцій з формування та використання капіталу, - фінансові показники, а також речовий зміст наслідків кругообороту капіталу.

Існує й інша позиція, згідно якої фінансовий внутрішній контроль капіталу є по суті бухгалтерським контролем правильності формування та використання власного капіталу, а також правильності відображення інформації щодо цього у фінансовому обліку та звітності. Існування суттєвих розбіжностей у поглядах щодо контролю капіталу актуалізує дане дослідження.

Наразі варто констатувати факт недостатнього організаційного та методичного забезпечення фінансового внутрішнього контролю кругообороту капіталу, що проявляється у безсистемності викладення необхідних аспектів його організації, відсутності пояснень щодо застосування тих або інших прийомів та процедур при вивченні та оцінці системи бухгалтерського обліку, не розробленості порядку узгодження даних різних джерел інформації. Необхідність приведення у дію всіх важелів організаційного механізму фінансового внутрішнього контролю

кругообороту капіталу у відповідність до вимог сучасної теорії та практики, недостатня розробленість методичних питань його здійснення, свідчать про актуальність та практичну значимість даної проблеми.

Враховуючи, що «кругооборот капіталу – це рух капіталу в сфері виробництва й обігу, під час якого він набуває грошової, продуктивної та товарної форм і повертається до свого вихідного пункту» [18, с. 412], а також, що «речовий зміст капіталу – це сукупність засобів виробництва, грошей, мінових цінностей, об'єктів інтелектуальної власності, цінних паперів тощо» [18, с. 412], його контроль має здійснюватися щодо активу (ресурсів), адже це речовий зміст капіталу, а також пасиву суб'єкта господарювання (власного та залученого капіталу).

Окрім ресурсів, як речового змісту капіталу, повноту охоплення контролем кругообороту капіталу буде забезпечувати фінансовий внутрішній контроль господарських процесів (постачання, виробництво реалізація), - руху та трансформації речового змісту капіталу, а також результатів господарської діяльності, у тому числі фінансової діяльності. Розглянемо означені об'єкти фінансового внутрішнього контролю більш детально.

В умовах світової фінансової кризи набуває актуальності запровадження ресурсозаощадження та ресурсозбереження. У зв'язку з цим головними об'єктами фінансового внутрішнього контролю стають ресурси, – основні елементи виробничого потенціалу, які перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання та використовуються для досягнення конкретних цілей економічного, у т.ч. фінансового, розвитку.

«Актуальність контролю податкових, кредитних, бюджетних ресурсів, як видів фінансових ресурсів, а також матеріальних ресурсів для ефективного функціонування суб'єкта господарювання є беззаперечною, адже втрата контролю за їх обсягами та виконанням зобов'язань може обумовити погіршення умов, а іноді і припинення функціонування господарської системи» [19, с. 114].

Отже, за ресурсним забезпеченням кругообороту капіталу слід виділяти: технічні, технологічні, фінансові, трудові, податкові, бюджетні, кредитні, природні (водні, лісові, земельні) ресурси. Виділення даних видів ресурсів для потреб побудови системи внутрішнього контролю дозволить оцінювати не лише внутрішні, а й зовнішні ризики у функціонування суб'єкта господарювання, без контролю яких вкрай складно досягти головних цілей їх функціонування.

Ресурсне забезпечення слід також класифікувати за ознакою часу їх використання у господарській діяльності, поділяючи їх на ресурси поточного використання та ресурси в запасах.

За економіко-правовою структурою капітал може бути розподілений на активи, власний капітал, забезпечення зобов'язань, та зобов'язання.

Результати господарської діяльності як наслідок кругообороту капіталу може бути класифікований:

- за характером: економічні (товари, роботи, послуги, готова продукція); фінансові (витрати, доходи, податки, прибуток, збитки);
- за формою існування: матеріальні, - такі, що мають речову форму (товари, роботи, готова продукція); нематеріальні, - об'єкти, що одержані у наслідок здійснення обліково-аналітичних процедур (знос основних засобів, собівартість реалізованої продукції, сума податкового кредиту, нерозподілений прибуток звітного року тощо).

Усвідомлення поділу на матеріальні та нематеріальні результати важливий для обрання прийомів дослідження окремих складових кругообороту капіталу як інтегрованого об'єкту фінансового внутрішнього контролю. У межах контролю нематеріальних об'єктів, і у першу чергу показників, які характеризують результати, процес пізнання буде ґрунтуватися на широкому застосування методів фінансового аналізу.

Відповідно, під предметом фінансового контролю кругообороту капіталу слід розуміти встановлення його законності, ефективності та доцільності.

Однією з головних складових розв'язання проблеми інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо управління капіталом та його кругооборотом є визначення методики проведення його контролю.

Загальна величина капіталу підприємства, який постійно обертається, є динамічною величиною та змінюється під впливом різних внутрішньовиробничих (обсяги виробництва продукції, її собівартість тощо) та зовнішніх (попит та ринкові ціни на продукцію підприємства, податкова політика держави та ін.) чинників. Тому, зважаючи на те, що капітал є джерелом формування активів підприємства (які, відповідно, є речовою формою капіталу), а його кругооборот джерелом збільшення обсягів активів та формування прибутку, його зміни не повинні бути стихійними, а мають чітко регулюватись у процесі системного управління діяльністю підприємства. Разом з тим, ефективне управління капіталом та його кругооборотом неможливе без ґрунтовного контролю за змінами його величини та структури.

У своїх пропозиціях щодо розв'язання окресленої проблеми ми виходимо з того, що процес дослідження кругообороту капіталу повинен включати в себе два основних, властивих будь-якому системному дослідженню аспекти: вивчення генетичних сторін системи (у даному випадку - це формування капіталу) і вивчення функціональних сторін системи (процесу функціонування капіталу).

Генетична сторона капіталу вивчається шляхом оцінки та детального дослідження всієї сукупності джерел капіталу підприємства, шляхом оцінки процесу формування, контролю структури та інших якісних показників джерел формування капіталу, а так само вивчення їх вартості.

Функціональна складова даної системи визначається шляхом відображення ціни функціонуючого капіталу контролю структури та інших якісних показників цієї категорії.

Методика фінансового контролю кругообороту капіталу передбачає здійснення контрольних процедур, відповідно до вимог національних

положень (стандартів) бухгалтерського обліку та цілей, що поставлені перед суб'єктами контролю. За таких умов першим етапом контролю кругообороту капіталу є дослідження інвестованого капіталу, яке стосується усіх етапів діяльності підприємства: від моменту його створення до ліквідації.

Особливе місце в системі фінансового контролю кругообороту капіталу підприємства займають вивчення його поточного стану, а також показників інтенсивності та ефективності його використання.

Наразі вважаємо за доцільне зазначити, що питання інтенсивності та ефективності використання капіталу ми вважаємо складовою діагностики, основний зміст якої складає застосування методів фінансового аналізу. Саме з означеної причини це питання в даному дослідженні не розглядатиметься, адже воно достатньо повно висвітлено у інформаційних джерелах [5, 13, 16, 17], а також у багатьох інших.

При проведенні фінансового внутрішнього контролю кругообороту капіталу важливо дотримуватись послідовності контролю, що ґрунтується на порядку проходження капіталом стадій його кругообороту. У зв'язку із цим не можна погодитись з послідовністю контролю кругообороту капіталу, що передбачає підходи, які ігнорують важливі принципи формування і функціонування капіталу, при якому на першому етапі проводиться дослідження активів підприємства, а на другому – зобов'язань і власного капіталу. На нашу думку, контроль кругообороту капіталу варто починати з джерел формування капіталу, а тоді переходити до контролю функціональних форм капіталу.

Дослідження наукових праць, а також практичних рекомендацій дозволило визначити логіку виконання, а також методичне забезпечення комплексного фінансового внутрішнього контролю кругообороту капіталу [20].

Лише з урахування результатів фінансового внутрішнього контролю кругообороту капіталу підприємства виникають обґрунтовані підстави для оцінки фінансової стабільності на підставі релевантної інформації.

Реалізація методики фінансового контролю показників формування та використання капіталу має відбуватися шляхом моніторингу контрольованих показників, пов'язаних із кругооборотом капіталу, на основі:

1) побудови системи інформативних звітних показників формування і використання капіталу на основі даних фінансового та управлінського обліку, необхідних для наступного розрахунку агрегованих по підприємству окремих аналітичних абсолютних і відносних фінансових показників, що характеризують результати фінансової діяльності підприємства в цій сфері.

2) розробки системи узагальнюючих (аналітичних) показників, що відображають фактичні результати досягнення очікуваних кількісних показників формування та використання капіталу, а також чіткої ідентифікації алгоритмів їх розрахунку та методів фінансового аналізу для вивчення причинно-наслідкового зв'язку встановлених відхилень;

3) визначення контрольних періодів з кожної групи показників контролю формування і використання капіталу. Конкретизація контрольного періоду за групами показників визначається «терміновістю реагування», необхідною для ефективного управління кругооборотом капіталу на підприємстві. З урахуванням цього принципу це можуть бути: тижневий (декадний) контрольний звіт; місячний контрольний звіт; квартальний контрольний звіт;

4) встановлення розмірів відхилень фактичних результатів контрольованих показників від встановлених норм здійснюється як в абсолютних, так і у відносних показниках. Так як кожен показник міститься в контрольних звітах виконавців, на цій стадії він має бути агрегований в рамках підприємства в цілому. При цьому по відносних показниках всі відхилення мають бути розподілені на три групи: позитивне відхилення; негативне «допустиме» відхилення; негативне «критичне» відхилення.

Для проведення такої градації на підприємстві повинен бути визначений критерій «критичних» відхилень, який може бути диференційований за контрольними періодами. В якості критерію

«критичного» відхилення може бути прийнято відхилення у розмірі 20 і більше відсотків за тижневий (декадний) контрольний період, 15 і більше відсотків за місячний період, 10 і більше відсотків за квартальний період;

5) виявлення основних причин відхилень фактичних результатів контрольованих показників від встановлених стандартів має проводитися по підприємству в цілому і за окремими центрами відповідальності. У процесі такого аналізу мають бути виділені та розглянуті ті показники контролю, за якими спостерігаються «критичні» відхилення від цільових нормативів, завдань поточних планів та бюджетів. За кожним «критичним» відхиленням, а при необхідності і менш значних розмірах відхилень показників пріоритетів першого порядку, повинні бути виявлені причини, що їх викликали;

6) встановлення структури і показників форм звітів про наслідки фінансового контролю. Для забезпечення ефективності фінансового контролю така форма звіту повинна бути стандартизованою і містити таку інформацію:

- фактично досягнуте значення контрольованого показника (у співставленні з очікуваними);
- розмір відхилення фактично досягнутого значення контрольованого показника від очікуваного;
- факторне розкладання розміру відхилення, якщо контрольований показник піддається кількісному розкладанню на окремі складові. Алгоритм такого розкладання повинен бути визначеним і доведеним до кожного виконавця завчасно;
- пояснення причин негативних відхилень за показником в цілому і по окремих його складових;
- зазначення осіб, винних у негативних відхиленнях показника, якщо це відхилення викликане внутрішніми факторами діяльності підрозділу.

Методика фінансового контролю показників формування та використання капіталу повинна коригуватися при зміні цілей контролю кругообороту капіталу і системи показників поточних планів і бюджетів.

Висновки

Умови, в яких вимушено перебуває вітчизняний бізнес, змушують змінити акценти в організації та здійсненні бізнес-процесів. Першочерговим завданням вітчизняних підприємств є перегляд стратегій економічного розвитку, а також параметризація фінансової діяльності.

Виконання поставленого завдання можливе завдяки оцінці фінансової стабільності підприємств, яка має здійснюватися за результатами фінансового контролю об'єктів, параметри яких впливають на фінансову стабільність, проведення фінансового аналізу можливої фінансової нестабільності, формування доцільного управлінського впливу на мінімізацію або ліквідацію внутрішніх та зовнішніх ризиків ефективної фінансово-господарської діяльності.

Викладені пропозиції щодо розуміння сутності фінансової стабільності підприємства, застосування фінансового контролю кругообороту капіталу, управління яким в умовах невизначеності відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності бізнес-одиниці можуть бути покладені у подальші дослідження та сформувані базис побудови механізму управління їх фінансовою стабільністю.

Література

1. Чепка В.В., Матяш О.К. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 12. С. 649-655.
2. Ткаченко Є.Ю., Фатюха В.В., Яришко О.В. Фінансова стійкість підприємства: сутність та основи управління. ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ. Випуск 56. 2021. С. 129-134.
3. Русіна Ю.О., Полозук Ю.В. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства та фактори, що на неї впливають. International Scientific Journal. 2015. № 2. С. 91–94.

4. Гапак Н.М., Капштан С.А. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства. Науковий вісник Ужгородського університету 2014. Серія Економіка. Випуск 1 (42). С. 191-196.
5. Мних Є.В. Економічний аналіз: підручник. К.: Знання, 2011. 630 с.
6. Вовченко О.С., Єгоричева С.Б. Фінансова стабільність банків в умовах динамічного макроекономічного середовища : монографія. Полтава: ПУЕТ, 2021. 233 с.
7. Трансформація забезпечення фінансової стабільності фінансового сектору національної економіки для сприяння сталому розвитку: методологічний аспект: монографія / авт. кол.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.Я. Кузнецової, д-ра екон. наук, доц. М.Е. Хуторної. Львів: Університет банківської справи, 2021. 675 с.
8. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: монографія. Житомир: Вид-во ЖДТУ, 2008. 532 с.
9. Попов О.Є., Котов А.М., Зайцева Т.Г. Розподіл і реалізація корпоративного контролю під час формування капіталу акціонерного товариства : монографія. Харків : ВД "ІНЖЕК", 2009. 320 с.
10. Костирко Р.О. Контроль і аналіз в системі управління економічним потенціалом господарюючого суб'єкта: методологія та організація : монографія. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. 728 с.
11. Система фінансового контролю в Україні: сучасний стан організації та перспективи розвитку : монографія. Л.В. Дікань, Ю.О. Голуб, Н.В. Синюгіна, Н.М. Шульга, Т.В. Мултанівська, Т.С. Воїнова / [за заг. ред. канд. екон. наук, проф. Л.В. Дікань]. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2010. 96 с.
12. Бутинець Т.А. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології, практики: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2011. 772 с.
13. Прийняття рішень в аналізі та контролі капіталу торговельних підприємств: монографія / А.Д. Бутко, О.Л. Шерстюк, А.М. Пташник та ін. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. 276 с.

14. Поліщук І.Р. Бухгалтерський облік і контроль статутного капіталу в товариствах з необмеженою відповідальністю: теорія і методика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 – "Бухгалтерський облік, аналіз і аудит". К.: 2006. 20 с
15. Белоусов М.О. Бухгалтерський облік і контроль руху статутного капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Житомир, 2011. 21 с.
16. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебн. курс. К.: Ника-Центр, Эльга, 2001. 528 с.
17. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. К.: Ельга, 2008. 724 с.
18. Мочерний С.В. Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 1. За ред. С.В. Мочерного. Львів: Світ, 2005. 616 с.
19. Контроль у системі інноваційного менеджменту підприємства: монографія. Є.В. Мних, С.В. Бардаш, О.А. Шевчук та ін.; за ред. Є.В. Мниха. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. 452 с.
20. Бардаш С.В., Камінська Т.Г. Облік і контроль кругообороту капіталу: монографія. К. ЦП «Компринт», 2019. 386 с.

References

1. Chepka, V.V. and Matiash, O.K. (2017), "Financial stability of the enterprise: essence and influencing factors", *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 12, pp. 649-655.
2. Tkachenko, Ye.Yu., Fatiukha, V.V. and Yaryshko, O.V. (2021), "Financial stability of the enterprise: the essence and basics of management", *Infrastruktura rynku*, vol. 56, pp. 129-134.
3. Rusina, Yu.O and Polozuk, Yu.V. (2015), "The economic essence of the financial stability of the enterprise and the factors influencing it", *International Scientific Journal*, vol. 2, pp. 91-94.

4. Hapak, N.M and Kapshtan, S.A. (2014), "Peculiarities of determining the financial stability of the enterprise", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Serii Ekonomika*, vol. 1 (42), pp. 191-196.
5. Mnykh, Ye.V. (2011), *Ekonomichnyj analiz [Economic analysis]*, Znannia, Kyiv, Ukraine.
6. Vovchenko, O.S and Yehorycheva, S.B. (2021), *Finansova stabil'nist' bankiv v umovakh dynamichnoho makroekonomichnoho seredovyscha [Financial stability of banks in a dynamic macroeconomic environment]*, PUET, Poltava, Ukraine.
7. Kuznietsova, A.Ya. and Khutorna, M.E. (2021), *Transformatsiia zabezpechennia finansovoi stabil'nosti finansovoho sektoru natsional'noi ekonomiky dlia spriannia stalomu rozvytku: metodolohichnyj aspekt [Transformation of ensuring the financial stability of the financial sector of the national economy to promote sustainable development: methodological aspect]*, Universytet bankivs'koi spravy, L'viv, Ukraine.
8. Vyhovs'ka, N.H. (2008), *Hospodars'kyj kontrol' v Ukraini: teoriia, metodolohiia, orhanizatsiia [Economic control in Ukraine: theory, methodology, organization]*, ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine.
9. Popov, O.Ye. Kotov, A.M and Zajtseva, T.H. (2009), *Rozpodil i realizatsiia korporatyvnoho kontroliu pid chas formuvannia kapitalu aktsionernoho tovarystva [Distribution and implementation of corporate control during the formation of the capital of the joint-stock company]*, VD "INZhEK", Kharkiv, Ukraine.
10. Kostyrko R.O. (2010), *Kontrol' i analiz v systemi upravlinnia ekonomichnym potentsialom hospodariuiuchoho sub'iekta: metodolohiia ta orhanizatsiia [Control and analysis in the management system of the economic potential of the economic entity: methodology and organization]*, SNU im. V. Dalia, Luhans'k, Ukraine.
11. Dikan', L.V. Holub, Yu.O. Syniuhina, N.V. Shul'ha, N.M. Multanivs'ka, T.V. and Voinova, T.S. (2010), *Systema finansovoho kontroliu v Ukraini: suchasnyj stan orhanizatsii ta perspektyvy rozvytku [The system of*

financial control in Ukraine: the current state of the organization and prospects for development], KhNEU, Kharkiv, Ukraine.

12. Butynets', T.A. (2011), Rozvytok nauky hospodars'koho kontroliu: problemy teorii, metodolohii, praktyky [Development of the science of economic control: problems of theory, methodology, practice], ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine.

13. Butko, A.D. Sherstiuk, O.L. and Ptashnyk, A.M. (2012), Pryjniattia rishen' v analizi ta kontroli kapitalu torhovel'nykh pidpriemstv [Decision-making in the analysis and control of the capital of trading enterprises], Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.

14. Polischuk, I.R. (2006), "Accounting and control of authorized capital in companies with unlimited liability: theory and methodology", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Kyiv, Ukraine.

15. Bielousov, M.O. (2011), "Accounting and control of the movement of authorized capital", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Zhytomyr, Ukraine.

16. Blank, I.A. (2001), Fynansovyj menedzhment [Financial management], Nyka-Tsentr, El'ha, Kyiv, Ukraine.

17. Blank, I.O. (2008), Finansovyj menedzhment [Financial management], El'ha, Kyiv, Ukraine.

18. Mochernyj, S.V. Larina, Ya.S. Ustenko, O.A and Yuriy, S.I. (2005), Ekonomichnyj entsyklopedychnyj slovnyk [Economic encyclopedic dictionary], Svit, L'viv, Ukraine.

19. Mnykh, Ye.V. Bardash, S.V. and Shevchuk, O.A. (2011), Kontrol' u systemi innovatsijnoho menedzhmentu pidpriemstva [Control in the innovative management system of the enterprise], Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.

20. Bardash, S.V and Kamins'ka, T.H. (2019), Oblik i kontrol' kruhooborotu kapitalu [Accounting and control of capital turnover], TsP «Komprynt», Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2023 р.